

**Η κεντρική Εύβοια στο τέλος της Αρχαιότητας.
Ένα σύνολο αγγείων από τον υστερορωμαϊκό και πρωτοβυζαντινό
οικισμό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ Αλιβερίου**

Εύη ΝΤΑΦΗ

Abstract

During the expansion works for the ΔΕΗ thermal power plant on the coast of Aliveri in the 1990s and 2000s, archaeological excavations were conducted under the supervision of the former ΙΑ' Ephorate of Classical and Prehistorical Antiquities. During these excavations, parts of a settlement, which evidently prospered during the Early Byzantine period, were revealed. Baths, parts of houses and a cemetery were brought to light, with finds dating to the Late Roman and Early Byzantine periods (4th-7th century). A number of plain and table wares were recorded, including jugs, mugs, lamps, cooking pots and red-slipped fine wares. These pottery finds mainly represent facets of the daily life of the residents.

The provenance of the pottery seems to vary greatly, and thus it testifies to interactions and communication with the rest of Euboea and the Aegean as well as with parts of the broader Eastern Roman Empire. A sea route through the Aegean that connected the provinces with the empire's capital passed near Central and Eastern Euboea, and it is likely that the Aliveri harbour was used as an interim trading station, which contributed to the growth and prosperity of the town during a period of relative peace.

Εισαγωγή

Το Αλιβέρι είναι μια παράκτια πόλη στο νότιο Ευβοϊκό κόλπο, ανατολικά της Αμαρύνθου και απέναντι από τους Αγίους Αποστόλους. Εκεί υπάρχουν βιομηχανικές εγκαταστάσεις καθώς και η ατμοηλεκτρική μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ, οι εγκαταστάσεις της οποίας δεσπόζουν στην περιοχή του κόλπου του Καράβου. Η παράλια αυτή περιοχή πιθανότατα ταυτίζεται με τη θέση Πορθμός, που για πρώτη φορά αναφέρεται τον 4ο αι. π.Χ. από τον Δημοσθένη ως οχυρωμένη θέση.¹ Η επισκοπή του Πορθμού, η οποία αναφέρεται για πρώτη φορά στην Ε' Οικουμενική Σύνοδο το 553 μ.Χ., υπαγόταν στη Μητρόπολη Κορίνθου, ενώ στα Μεσοβυζαντινά χρόνια υπαγόταν στη Μητρόπολη Αθηνών.²

1. Μετά την επικράτηση της Μακεδονίας στην Εύβοια, ο Πορθμός καταστράφηκε το 341 π.Χ. από 5.000 στρατιώτες σταλμένους από τον Φίλιππο με αρχηγό τον Ιππόνικο. Βλ. Δημοσθ. Δ' Φιλιπικός [8]: πάλιν ταῦτ' ἀμελούμεν' ἰδὼν καὶ οὐδεμίαν βοήθειαν τυγχάνοντα παρ' ἡμῶν κατέσκαπτε Πορθμόν, καὶ τυραννίδ' ἀπαντικρὺ τῆς Ἀττικῆς ἐπετείχισεν ἡμῖν ἐν τῇ Εὐβοίᾳ. Μτφρ. Γαληνός, 1940.

2. Σχετικά με την Επισκοπή Πορθμού και βιβλιογραφία βλ. J. Koder, *Negroponte* Wien 1973, 133 κ.εξ., όπως και *Tabula Imperii Byzantini, I*, [TIB I], Wien 1976, s.v. «Porthmos», σ. 246. Επίσης στον παρόντα τόμο βλ. Μιχάλαγα, Δ., Σύντομη συμβολή στην εκκλησιαστική ιστορία της Ευβοίας.

Οι αρχαιολογικές έρευνες στην κεντρική Εύβοια

Οι πρώτες αρχαιολογικές έρευνες στην περιοχή έγιναν στις αρχές του 20ου αι. και τα μέχρι σήμερα ευρήματα μαρτυρούν κατοίκηση από τους προϊστορικούς ήδη χρόνους.³ Από τη Ρωμαϊκή περίοδο χαρακτηριστική είναι η λειτουργία αρχαίου λατομείου μαρμάρου βόρεια της οδού Βέλους - Αλιβερίου και κάποιες διάσπαρτες ταφές, όπως στη θέση Πλάτωμα, όπου βρέθηκε υστερορωμαϊκός τάφος λαξευμένος στο βράχο. Στον ΑΗΣ αποκαλύφθηκε σημαντικό τμήμα μεγάλου παραθαλάσσιου οικισμού (Εικ. 1), ο οποίος υπέστη μεγάλη έκτασης καταστροφή κατά τη σύγχρονη εποχή. Συγκεκριμένα ήρθαν στο φως λείψανα που σχετίζονται με εμπορικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες. Χαρακτηριστική είναι η αποκάλυψη δύο λουτρικών συγκροτημάτων. Το ένα από αυτά στην περιοχή του ρέματος, που χρονολογείται στην Ελληνιστική περίοδο, είναι κυκλικής κάτοψης. Στο βόρειο, νότιο και κεντρικό τμήμα της ανασκαφής ερευνήθηκαν συστάδες τάφων της Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Εποχής (Εικ. 2) που απέδωσαν ενδιαφέροντα ευρήματα κεραμικής, ορισμένα από τα οποία παρουσιάζονται στο παρόν άρθρο. Τα αρχιτεκτονικά μέλη χριστιανικών οικοδομημάτων της περιοχής, τα παλαιοχριστιανικά λυχνάρια που βρέθηκαν σε ταφές, ένα θραύσμα από το *διάταγμα περί τιμών* του Διοκλητιανού του 301 μ.Χ. και βέβαια το παλαιοχριστιανικό λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ (Εικ. 3, Εικ. 4), παρέχουν στοιχεία για τη λειτουργία του οικισμού κατά τη διάρκεια της Ύστερης Αρχαιότητας και των πρώιμων Βυζαντινών χρόνων. Επιπλέον, επάνω στον χαμηλό λοφίσκο όπου υψώνεται ο ενετικός πύργος του Καράβου σε κοντινή απόσταση από το παλαιοχριστιανικό λουτρό και στην παράκτια ζώνη του ΑΗΣ, βρέθηκαν επιτύμβιες στήλες των Κλασικών και Ρωμαϊκών χρόνων, αρχιτεκτονικά μέλη της Παλαιοχριστιανικής Εποχής, κατάλοιπα βυζαντινού κτηρίου, κεραμική των Κλασικών, Ρωμαϊκών και Βυζαντινών χρόνων, ενώ στη λιθοδομή του μεσαιωνικού πύργου είναι ενσωματωμένα τμήματα παλαιότερων αρχιτεκτονικών μελών.⁴ Στην ευρύτερη περιοχή έχουν επισημανθεί πολλά λείψανα οχυρώσεων, όπως το Ριζόκαστρο, τα οποία μαρτυρούν ότι ο Πορθμός αποτελούσε μέρος του δικτύου οχυρώσεων και πύργων της μεσαιωνικής Εύβοιας (Εικ. 5, Εικ. 6).⁵

Λουτρό

Το παλαιοχριστιανικό λουτρό (Εικ. 3, Εικ. 4), το οποίο ανασκάφτηκε τη δεκαετία του '90,⁶ ήταν σε χρήση, βάσει της χρονολόγησης των κινητών ευρημάτων, από τον 4ο μέχρι και τον 7ο αι. μ. Χ., ενώ υπάρχουν και ευρήματα από μεταγενέστερες περιόδους.⁷

Τα λυχνάρια χρονολογούνται από τον 3ο έως τον 4ο αι. με χαρακτηριστικό ένα παράδειγμα κορινθιακού λυχναριού (Λ16, Εικ. 7α). Στο λουτρό βρέθηκαν επίσης λύχνου της Ύστερης Αρχαιότητας, που παράγονταν κυρίως τον 5ο αι. σε θέσεις όπως η Κόρινθος και η Αθήνα (Λ11 και Λ3, Εικ. 7β, 7γ). Κάποια δείγματα ανήκουν σε μικρασιατικούς τύπους του 6ου αι. (Λ5, Εικ. 7δ). Επίσης βρέθηκαν μερικά φθαρμένα δείγματα του 'Αιγαιακού' τύπου (Λ14, Εικ. 7ε), εργαστήριο παραγωγής του οποίου έχει

3. Παπαβασιλείου 1910· Ανδρειωμένου 1979, σ. 463 – 484, σχετικά με τα ευρήματα των σωστικών ανασκαφών στην Ερέτρια και τα επιγραφικά ευρήματα από την Αμάρυνθο· Τριανταφυλλόπουλος 1992, 63-65 για την Εύβοια κατά τους Παλαιοχριστιανικούς και Βυζαντινούς χρόνους· Χατζηδημητρίου 2000, για μια σύντομη παρουσίαση της περιοχής και της ιστορικής και αρχαιολογικής έρευνας.

4. Σε ανασκαφή που διενεργήθηκε το 2010 από την τότε αρμόδια 23η ΕΒΑ στο εσωτερικό του «Πύργου του Καράβου» που υψώνεται ανάμεσα στις ψικαμίνους των εγκαταστάσεων της ΔΕΗ, αποκαλύφθηκε ανάμεσα σε άλλα κεραμική Πρωτοβυζαντινών χρόνων και υπολείμματα τοίχου οικοδομήματος προγενέστερου του πύργου· σχετικά με παλαιότερες εργασίες στον πύργο βλ. Λαζαρίδης 1961-1962, 157.

5. Βλ. Koder 1973, *Negroponte*, κείμενο και χάρτης; Koder et al. 1976; Σκούρας 2003, 39-42.

6. Για την παρουσίαση της ανασκαφής του λουτρού βλ. Χατζηδημητρίου 2000, 15-29. Για επιπλέον μελέτη βλ. Αγγέλη, Το παλαιοχριστιανικό λουτρό στον Α.Η.Σ. Αλιβερίου – Μελέτη στερέωσης και αποκατάστασης, στην παρούσα δημοσίευση.

7. Για τη δημοσίευση της κεραμικής βλ. Ντάφη και Σκαρτσή 2015, 709-718.

πρόσφατα εντοπιστεί στη Νάξο.⁸ Σημαντικές είναι οι απομιμήσεις αφρικανικών λύχνων (Λ15, Λ1, Λ2 Εικ. 8α, 8β, 8γ). Αυτοί παράγονταν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, μεταξύ των οποίων η Κόρινθος, η Αθήνα, οι Δελφοί και η Δημητριάδα. Στις πόλεις αυτές γινόταν τοπική παραλλαγή Αφρικανικών τύπων λυχναριών της κεντρικής Ελλάδας.⁹

Στους λεγόμενους φωκαϊκούς τύπους κεραμικής με ερυθρό επίχρισμα περιλαμβάνονται βαθιά πινάκια, που παράγονταν στις ακτές της Μικράς Ασίας.¹⁰ Με εξαίρεση ένα δείγμα του πρώτου μισού του 5ου αι. που ανήκει στον τύπο *Phocaeian Form 2, Type A*,¹¹ τα υπόλοιπα φωκαϊκά αγγεία ανήκουν σε δύο βασικές κατηγορίες: στον τύπο 3 κατά Hayes¹² (Σ18, Σ20, Εικ. 9α, 9β), που χαρακτηρίζεται από κάθετο χείλος και τα παραδείγματά μας χρονολογούνται από το τέλος του 5ου αι. ως τα μέσα του 6ου αι. μ.Χ. (με παραλλαγές μέχρι και τα μέσα του 7ου αι. μ.Χ.) και στον τύπο 10, ο οποίος χρονολογείται από τον ύστερο 6ο μέχρι και μετά τα μέσα του 7ου αι. μ.Χ. (Σ10, Σ3, Εικ. 9γ, 9δ).¹³ Οι βορειοαφρικανικοί τύποι κεραμικής με ερυθρό επίχρισμα παράγονταν στην ευρύτερη περιοχή της Καρχηδόνας και ήταν δημοφιλείς σε ολόκληρη τη Μεσόγειο.¹⁴ Στο Αλιβέρι έχουμε λίγα δείγματα που χρονολογούνται από τα μέσα του 4ου αι. ως το πρώτο τέταρτο του 5ου αι. (Σ14, Εικ. 10α). Η επόμενη φάση περιλαμβάνει την κεραμική που χρονολογείται από τα μέσα του 6ου ως το τέλος του 7ου αι. Η πλειοψηφία των ευρημάτων ανήκει σε δύο τύπους μεγάλων, ρηχών πινακίων -104 και 105 κατά Hayes- (Σ17, Σ9, Εικ. 10β, 10γ), ενώ μερικά όστρακα ανήκουν στον λιγότερο συνηθισμένο τύπο 99 που χρονολογείται στα 580-620 μ.Χ. (Σ27, Εικ. 10δ).¹⁵

Η πλειοψηφία των αμφορέων προέρχεται από το Αιγαίο, χωρίς να λείπουν και οι εισαγωγές. Από τον 4ο αιώνα, έχουμε έναν τύπο που πιθανόν προέρχεται από τη Μαύρη θάλασσα ή το Αιγαίο (Α8, Εικ. 11α) και από τον 5ο αι. λίγα δείγματα του αμφορέα '*Samos Cistern Type*' που παραγόταν στη Σάμο και στις ακτές της Μ. Ασίας (Α13, Εικ. 11β. Α17, Εικ. 11γ).¹⁶ Από τον 6ο και 7ο αι. έχουμε σε αφθονία τον γνωστό τύπο LRA2 με σφαιρικό σώμα (Α9, Εικ. 12α). Οι αμφορείς του 5ου-7ου αι., προέρχονται από την περιοχή της Παλαιστίνης (Α12, Εικ. 12β και Α18, Εικ. 12γ) και τη βόρεια Αφρική (μικρή σπαθεία Α1, Εικ. 12δ).

Ανάμεσα στα μαγειρικά σκεύη, οι χύτρες αποτελούν το κύριο εύρημα και χωρίζονται χρονολογικά σε δυο ομάδες: στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι αιγαιακές του 4ου-5ου αι. με λεπτά τοιχώματα και μικρές λαβές (Μ7, Εικ. 13α)¹⁷ και στη δεύτερη αυτές του 6ου-7ου αι. με μεγαλύτερες ημικυκλικές λαβές και χαρακτηριστικό πηλό με προσμίξεις (Μ1, Μ2, Μ5, Μ6, Μ4, Μ3: Εικ. 13β, 13γ, 13δ, 13ε, 13στ', 13ζ). Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει ένα σύνολο με ομοειδή χαρακτηριστικά και με παράλληλα στην Κωνσταντινούπολη, στο ναυάγιο του Yassi Ada (Μ2, Εικ. 13γ), στα Πάταρα της Λυκίας (Μ6, Εικ. 13ε) και στην *Crypta Balbi* της Ρώμης¹⁸ (Μ1, Μ4, Μ5, Εικ. 13β, 13στ', 13δ). Λόγω του μεγάλου αριθμού ευρημάτων του τελευταίου τύπου με τον χαρακτηριστικό πηλό (2,5ΥR 5-6/8 με μέτριες-μεγάλες ασβεστικές προσμίξεις και μικρότερες καστανές) στο Αλιβέρι, θα μπορούσε ίσως να υποθέσει κανείς την ύπαρξη και τοπικής παραγωγής στην ευρύτερη περιοχή. Ένα τέτοιο συμπέρασμα βέβαια προϋποθέτει επιπλέον μελέτη του πηλού για τον εντοπισμό του εργαστηρίου.

Από τα υπόλοιπα ευρήματα του λουτρού, ξεχωρίζουν τα όστρακα τριφυλλόστομης οινοχόης (Ο2,

8. Bournias 2014, 787-798.

9. Σχετικά με πρόσφατο εντοπισμό εργαστηρίου και συζήτηση για τον τύπο βλ. Πετρίδης 2010.

10. Hayes 1972, 325 ff; Hayes 1980.

11. Hayes 1972, 327-329, εικ. 66. 2.

12. Hayes 1972, 331-338 για τον τύπο 3 και 343-345.

13. Hayes 1972, 343-345 για τον τύπο 10.

14. Hayes 1972, 13 κ.ε.

15. Hayes 1972, 155 για τύπο 99 και 157-169 για τύπους 103, 104, 105.

16. Arthur 1990, 281-296.

17. Βλ. για παράδειγμα Eiwanger 1981, IV πιν.56.

18. Βλ. κατάλογο για τη σχετική βιβλιογραφία.

Εικ. 14α, 14β), χαρακτηριστική της περιόδου μεταξύ του 5ου και του 7ου αι., και ένα θραύσμα οينوχόης με εγχάρακτη διακόσμηση, χαρακτηριστική από τον 4ο-6ο αι. (Ο4, Εικ. 14γ). Βρέθηκαν επίσης λίγα στηρίγματα αμφορέων ή άλλων μεγάλων αγγείων, που υποδεικνύουν και αποθηκευτική χρήση του χώρου (Κ1, Εικ. 15α), καθώς και μερικά όστρακα από κυψέλες (Κ7, Εικ. 15β).

Νεκροταφείο

Το νεκροταφείο (Εικ. 2), στα βορειοδυτικά του λουτρού και του μεσαιωνικού πύργου, υπήρχε ήδη από τους Αρχαίους χρόνους και συνέχισε να είναι σε χρήση μέχρι τον 7ο αι. Από τη Ρωμαϊκή και Υστερορωμαϊκή περίοδο βρέθηκαν κιβωτιόσχημες κτερισμένες ταφές με κεραμικά ευρήματα, όπως τα χυτρίδια αριθ. 33 και αριθ. 39 (Εικ. 16α, 16β). Ο Hayes κατατάσσει παρόμοια μαγειρικά σκεύη από την Κόρινθο του 6ου αι. μ.Χ. στην κατηγορία των τοπικά παραγόμενων αγγείων. Χαρακτηριστική στο πρώτο αγγείο (αριθ. 33) είναι η πυκνή μίκα. Η κούπα αριθ. 40 (Εικ. 16γ), η οποία βρέθηκε μέσα στο δεύτερο χυτρίδιο (αριθ. 39) θυμίζει παραδείγματα του τύπου 136 από την Τυνησία κατά Hayes, μόνο όμως ως προς το σχήμα και όχι ως προς τον πηλό και την κατεργασία. Ανάλογα αγγεία έχουν βρεθεί στη Βεγγάζη της Λιβύης και χρονολογούνται στον 6ο-2ο αι. μ.Χ. Τέλος, στην ίδια χρονολογική περίοδο κατατάσσεται και το κύπελλο με αριθ. 36, (Εικ. 16δ), το οποίο βρέθηκε σε εγχυτρισμό μέσα σε πίθο. Σύμφωνα με τα ευρήματα της Αγοράς των Αθηνών μπορεί να χρονολογηθεί στο τέλος του 2ου αι. Στην επόμενη φάση ανήκουν λακκοειδείς ταφές των Παλαιοχριστιανικών χρόνων, (Εικ. 4ε), οι οποίες απέδωσαν χαρακτηριστικά ευρήματα του 4ου και 5ου αι. μ.Χ., η πλειονότητα των οποίων είναι κλειστά αγγεία, όπως οينوχόες. Η οينوχόη με αριθ. 45 (Εικ. 17α), έχει παράλληλα στην Αγορά των Αθηνών που χρονολογούνται από τον 3ο ως τον 5ο αι.μ.Χ.

Η οينوχόη με αριθ. 27 (Εικ. 17β) φέρει στον λαιμό χαρακτηριστική διακόσμηση από επάλληλες οριζόντιες ραβδώσεις με τροχό. Χρονολογείται στον 4ο αι. σύμφωνα με παράλληλα από την Αγορά των Αθηνών, από την Αρχαία Κόρινθο και από την Καλλιθέα Θηβών, όπου υπάρχει μεγάλη ομοιότητα και στον πηλό.¹⁹

Στην ίδια ταφή, η πρόχους με ευρύ, σφαιρικό σώμα αριθ. 30 (Εικ. 17γ) έχει παράλληλα που χρονολογούνται στον 4ο και 5ο αι., από την Αγορά των Αθηνών, από την ανασκαφή στο οικόπεδο Μακρυγιάννη και από το γειτονικό φρέαρ 20 με χαρακτηριστικό αθηναϊκό πηλό ερυθρού χρώματος. Επίσης παράλληλα της ίδιας περιόδου υπάρχουν στο Άργος. Ωστόσο παρόμοιο σχήμα έχουν και αγγεία από το Άργος που χρονολογούνται στις αρχές του 6ου αι. καθώς και από το Εμπορείο της Χίου σε τμήμα της οχύρωσης που ήταν σε χρήση τον 7^ο αι..²⁰

Η οينوχόη με αριθ. 42 (Εικ. 17δ) βρέθηκε επίσης σε λακκοειδή ταφή με επιμελημένη ορθογωνισμένη κατασκευή χωρίς καλυπτήρια πλάκα. Ενώ τυπολογικά θυμίζει αγγεία του 4ου και 5ου αι. από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, φέρει την ίδια κτενωτή διακόσμηση με οينوχόη του 6ου-7ου αι. μ.Χ. από τη γειτονική Σταμάτα στη βόρεια Αττική.

Στην ίδια ταφή βρέθηκε οينوχόη μικρών διαστάσεων αριθ. 35 (Εικ. 17ε). Μεγάλη ομοιότητα παρατηρείται με μια σειρά από οينوχόες του 6ου αι. από το Δήλιον της Βοιωτίας,²¹ ενώ ο τύπος απαντάται και στα ευρήματα της Ελεύθερνας της Κρήτης από τον 5ο ως τον 7ο αι. μ.Χ.

Τέλος βρέθηκε οينوχόη με αριθ. 29 (Εικ. 17στ') με αχλαδόσχημο σώμα που φέρει κάθετες εγχάραιες. Παράλληλα αυτού του τύπου υπάρχουν στην Αθήνα (Αγορά, Κεραμεικός) και στην Ανάβυσσο Αττικής και χρονολογούνται από τον 4ο αι., σύμφωνα με δημοσίευση της Αγοράς.²²

19. Καλλιθέα Θηβών, βλ. Αραβαντινός 1983, πιν. 64.

20. Άργος: Pierart and Halmann 1980, 466· Εμπορείο Χίου: Ballance et al. 1989, 100-102.

21. Δήλιον Βοιωτίας, Χαμηλάκη 2010, 600-601.

22. Robinson 1959, πιν. 33, M360.

Το λυχνάρι με αριθ. 41 (Εικ. 18α-γ) βρέθηκε δίπλα στο κυκλικού σχήματος ελληνιστικό λουτρό και φέρει έντονα ίχνη καύσης. Χαρακτηριστική είναι η ψηλή βάση από καλούπι, ενώ δεν σώζεται υπογραφή καθώς απουσιάζει το κάτω τμήμα της. Το σχήμα και η διακόσμηση παραπέμπουν σε αττικό λυχνάρι του 5ου-6ου αι. από τον Κεραμεικό με υπογραφή εργαστηρίου 'ΧΙΟΝΗΣ', το οποίο χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 5ου αι.²³ Όμοια επίσης μορφή αλλά όχι ψηλή βάση έχουν λυχνάρια από την αγορά της Αθήνας με υπογραφή 'Κ'.

Η τελευταία φάση χρήσης του νεκροταφείου αντιπροσωπεύεται από αγγεία, κυρίως οινοχόες, που χρονολογούνται στον 6ο και 7ο αι.

Η μικρή οινοχόη αριθ. 34 (Εικ. 19α) με το κωνικό στόμιο έχει μεγάλες ομοιότητες (εκτός από το κόσμημα) με μια οινοχόη από την Πιτάνη της Σπάρτης που φέρει πλαστικό δακτύλιο στο λαιμό. Άλλα παράλληλα υπάρχουν στην Κόρινθο, την Αθήνα, την Αίγινα, το Άργος, την Κρήτη, την Κνωσό και την Ελεύθερνα. Συνήθως αυτός ο τύπος χρονολογείται στον 6ο αι. Την ίδια περίοδο χρονολογείται και η μικρή οινοχόη με αριθ. 38 (Εικ. 19β, 19γ). Παρόμοιο αγγείο βρέθηκε στο Άργος, ενώ ανάλογες οινοχόες απαντούν συχνά στην Αθήνα και την Ελεύθερνα. Τον 6ο αιώνα επίσης, με παράλληλο από την Αγορά των Αθηνών, χρονολογείται και η οινοχόη με αριθ. 28 (Εικ. 19δ), της οποίας σώζονται χωριστά από το σώμα ο στενός λαιμός και το υψηλό στόμιο. Η οινοχόη αριθ. 26 (Εικ. 20α) με χαρακτηριστική προχόη φέρει τρεις οριζόντιες εγχαράξεις και έχει παράλληλο στην Κνωσό, που χρονολογείται από τον 6ο αι. έως τα 620-640.

Το μυροδοχείο αριθ. 37 (Εικ. 20β), με ραδινό σώμα και ραβδώσεις, ανήκει στον τύπο των ύστερων μυροδοχείων που χρονολογούνται γενικά στον 6ο αι. αλλά και στις αρχές του 7ου και αποτελούν συνήθη ευρήματα στον ελλαδικό χώρο.

Γενικές παρατηρήσεις

Συμπερασματικά, η κεραμική από το νεκροταφείο και το παλαιοχριστιανικό λουτρό δείχνει να χωρίζεται σε τρεις ομάδες, που ταυτίζονται πιθανότατα με τις φάσεις χρήσης των χώρων:

A) Πρώτα η ρωμαϊκή φάση, η οποία αντιπροσωπεύεται στο νεκροταφείο από αγγεία όπως χυτρίδια και κύπελλα που προέρχονται από κιβωτιόσχημους τάφους και έχουν ανάλογα στην Κόρινθο και στην Αθήνα.

B) Στη συνέχεια έχουμε ευρήματα που χρονολογούνται κυρίως στον 4ο και 5ο αι. μ.Χ. Αυτά από το νεκροταφείο προέρχονται από λακκοειδείς ταφές. Στο λουτρό συναντάμε λυχνάρια αττικού, κορινθιακού και μικρασιατικού τύπου και βορειοαφρικανικές σιγιλλάτες, ενώ στο νεκροταφείο έχουμε κυρίως κλειστά σχήματα που χαρακτηρίζονται από την ομοιοότητά τους με αγγεία που έχουν εντοπιστεί στη Βοιωτία και την Αττική. Οι μεγάλες ομοιότητες με ευρήματα της βόρειας Αττικής, οι ακτές της οποίας βρίσκονται σε μικρή απόσταση από το Αλιβέρι, υποδεικνύουν επικοινωνία των αττικών λιμανιών του νότιου Ευβοϊκού με τον κόλπο του Αλιβερίου. Χαρακτηριστική είναι η ιδιαίτερη παραλλαγή του λυχναριού αριθ. 41 που βρέθηκε στο νεκροταφείο, με χαρακτηριστικά αττικού εργαστηρίου, που σε συνδυασμό με τις απομιμήσεις βορειοαφρικανικών λυχναριών που βρέθηκαν στο λουτρό δείχνει την κινητικότητα των εργαστηρίων της κεντρικής Ελλάδας και τη διάδοση των τύπων που κατασκεύαζαν.

Γ) Η τελευταία φάση χρήσης του νεκροταφείου και του λουτρού κατά τον 6ο και 7ο αι. μ.Χ. είναι σε συνέχεια με την προηγούμενη, καθώς παρατηρείται χρονολογικά μια αλληλουχία των τύπων της κεραμικής. Στο λουτρό έχουμε δείγματα εισαγωγών αφρικανικών αμοφορέων, βορειοαφρικανικών επιτραπέζιων αγγείων αλλά και Αιγαιακή κεραμική που αντιπροσωπεύεται τόσο από ευρύσωμους αμοφορείς του τύπου LRA2 όσο από χαρακτηριστικά μαγειρικά σκεύη. Στο νεκροταφείο συναντάμε κυρίως

23. Karivieri 1996, 224, αρ. 210, πιν. 18.

κλειστά αγγεία, οινοχόες με σφαιρικό σώμα, τριφυλλόσχημες προχοές, καθώς και ένα μυροδοχείο, χαρακτηριστικό διαχρονικά ταφικό αγγείο. Οι μεγάλες ομοιότητες με αγγεία από την Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο και την Κρήτη υποδεικνύουν αυξημένη επικοινωνία με αυτές τις περιοχές αλλά ενδεχομένως και στενότερες σχέσεις, όπως υποδεικνύει το παράδειγμα της οινοχόης με αριθ. 42, που πιθανόν να σχετίζεται με εργαστήρια στην τη βόρεια Αττική.

Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των αγγείων από τους δύο αυτούς χώρους είναι ο διαχωρισμός τους σε δύο κατηγορίες: α) στα αγγεία που ακολουθούν σε γενικές γραμμές τη ρωμαϊκή παράδοση και φτάνουν έως τον 5ο αι., και β) στα ευρήματα που χρονολογούνται κυρίως στον 6ο και 7ο αι. και φέρουν χαρακτηριστικά βυζαντινής κεραμικής.

Η Παλαιοχριστιανική περίοδος εκπροσωπείται κυρίως από κεραμική του 6ου αι., μια εποχή ακμής στον Αιγαιακό χώρο. Η χρονολόγηση αρκετών ευρημάτων μετά τις αρχές του 7ου αιώνα υποδεικνύει ότι έντονη δραστηριότητα του οικισμού στις συναλλαγές και στην επικοινωνία τόσο με κοντινές όσο και με πιο μακρινές περιοχές της αυτοκρατορίας. Πρόκειται για παράκτιο κέντρο που διατηρεί τη ζωτικότητα του σε μια εποχή έναρξης μεγάλων δυσκολιών που χαρακτηρίζεται γενικότερα από ασυνέχεια στην κατοίκηση των αρχαίων παράκτιων πόλεως της Εύβοιας, όπως και των νησιωτικών περιοχών του Αιγαίου.²⁴

Κατάλογος

Λυχνάρια

Λουτρό

Λ1. Λυχνάρι βορειοαφρικανικού τύπου (Εικ. 8β). Μήκ.12,3 / υψ:6,1. Πηλός: ωχρορόδινος ανοιχτός (5YR 7/6), επίχρισμα καστανέρυθρο (10R-2,5YR 4/4). Διακόσμηση από κλάδο και πτηνό στο δίσκο. Eiwanger 1981, II, πίν. 74.II.510-514. Από την Αγορά Robinson 1959, αρ. 292-Πετρίδης 2010, 87: εικ.5. 6ος αι. μ.Χ.

Λ2. Λυχνάρι βορειοαφρικανικού τύπου (Εικ. 8γ). Μήκ.8,6 / σώζ.ύψ.3,8 / διάμ.χείλ.5. Πηλός μαλακός, ρόδινος ανοιχτός (2,5YR 6/6) επίχρισμα (7,5YR 7/4). Διακόσμηση από γεωμετρικά μοτίβα στο χέιλος. Απομίμηση βορειοαφρικανικού λύχνου, βιβλιογραφία όπως Λ1. 6ος αι. μ.Χ.

Λ3. Λυχνάρι υστεροαττικό (Εικ. 7γ). Σώζ.ύψ.6 / ύψ.περ.3,9 / διάμ.χείλ.6,6. Πηλός: αρκετές μικρές λευκές προσμίξεις. Ωχρορόδινος (7,5YR 7/6), ίχνη καύσης έντονα. Αθηναϊκό εργαστήριο: Karivieri 1996, πίν.18:187 και πίν. 17:183 5YR 6/4 Perlzweig 1961, πίν. 32:1918. β' μισό 5ου αι. μ.Χ.

Λ4. Λυχνάρι Ύστερης Αρχαιότητας. (Εικ. 7στ') Μήκ.9,6 / διάμ.χείλ.7,2. Πηλός: κακοψημένος, πολλά μικρά λευκά εγκλείσματα, ρόδινος ανοιχτός (2,5-5YR 6/6-7,5 YR 7/6). Karivieri 1996, 214-237 πίν. 17-21. Μέσα 5ου-μέσα 6ου αι. μ.Χ.

Λ5. Λυχνάρι μικρασιατικό (Εικ. 7δ). Μήκ.8,8 / διάμ.χείλ.7,1. Πηλός: λίγες λευκές προσμίξεις, ρόδινος ανοιχτός (2,5YR 6/6-5/6). Broneer 1930, 114, πίν. 20: 1413, 1415: Μικρασιατικός Τύπος XXIX, Ομάδα 3 Perlzweig 1961, πίν. 32: 1960 Karivieri 1996, 214-237, πίν. 17-21. 6ος αι. μ.Χ.

Λ11. Λυχνάρι ελληνικό (Εικ. 7β). Σώζ.μήκ.6,3 / σώζ.πλ.4. Πηλός: καστανέρυθρος ανοιχτός (5YR 5-6/8). Τύπος XXVIII κατά Broneer. Κεραμικός και Κόρινθος: Karivieri 1996, 214-237 πίν. 17-21 Perlzweig 1961, 1960 πίν. 32. Ύστερος 4ος αι. - β' μισό 5ου αι. μ.Χ.

Λ14. Λυχνάρι 'Αιγαιακό' (Εικ. 7ε). Μήκ.8,2. / ύψ.2,6 / πλ.7. Πηλός: κακοψημένος, πολλά εγκλείσματα και μίκα. Ρόδινος (5YR-7,5 YR 6/6). Abadie-Reynal και Sadini 1992, 78, πίν. 11, L 59 Γερούση (2010) 225 Bournias 2014. 6ος αι. μ.Χ.

Λ15. Λυχνάρι βορειοαφρικανικού τύπου (Εικ. 8α). Μήκ.6,2. / ύψ.4. Πηλός: Πολλή μίκα, πορτοκαλί -

24. Για τα νησιά στη Βυζαντινή περίοδο βλ. Malamut 1988, κεφ. VII, Τριανταφυλλόπουλος, στην παρούσα έκδοση.

καστανός. Σταυρός στο δίσκο με κουκίδες στις κεραίες και κλάδος στο χείλος. Όμοιο στη Δημητριάδα, Eiwanger 1981, πίν.74: Π510-514 στους Δελφούς; Πετρίδης 2007, 49 εικ.4 επάνω δεξιά. 6ος αι. μ.Χ.

Λ16. Λυχνάρι κορινθιακό (Εικ. 7α). Σώζ. ύψ. 4,5 / σώζ. πλ. 4,6. Πηλός: ωχροκίτρινος (10YR 7/4) κορινθιακός. Karivieri 1996, 62-78 αλλά και idem, 214-237 πίν. 17-21 Perlzweig 1961, 154 πίν. 31. 3ος-4ος αι. μ.Χ.

Νεκροταφείο

41. Λυχνάρι υστεροαττικό (Εικ. 18 α-γ). Σώζ. ύψ. 6,2 / διάμ. 7 / μήκ. 10. Ψηλή βάση, κυκλικό χείλος που διακοσμείται με ρόδακα. Ίχνη καύσης. Δεν σώζεται ο πυθμένας. Πηλός: πολλές μικρές λευκές προσμίξεις, καστανός (2,5-5 YR 5/6). Από την Αθήνα: Perlzweig 1961 Κ161.4 με υπογραφή «Κ» από το νεκροταφείο του Κεραμεικού, Karivieri 1996, 224, αρ. 210, πίν. 18 με υπογραφή «ΧΙΟΝΗΣ». Β' μισό του 5ου αι. μ.Χ.

Επιτραπέζια κεραμική με ερυθρό επίχρισμα

Λουτρό

Σ3. Βαθύ πινάκιο (Εικ. 9δ). Υπολογ. διάμ. χείλ. 28. Πηλός: καστανέρυθρος (2,5 YR 5/8) επίχρισμα καστανορόδινο σκούρο (10 R 5/8). Φωκαϊκό Form 10A κατά Hayes 1972, 343-5 εικ. 71:6 από Κόρινθο - από την Ελεύθερα: Vogt 2000, 61-64, εικ. 11:4. Ύστερος 6ος-πρώιμος 7ος αι. μ.Χ.

Σ9. Ρηχό πινάκιο (Εικ. 10γ). Υπολογ. διάμ. χείλ. 31. Πηλός: καστανέρυθρος (2,5 YR 5/8) και επίχρισμα ερυθρό ανοιχτό (2,5 YR 6/8). Hayes 1972, 165-69 εικ. 31:7, Αφρικανικό ARS Form 105. Περ. 610 μ.Χ.

Σ10. Βαθύ πινάκιο (Εικ. 9γ). Υπολογ. διάμ. χείλ. 32. Πηλός: καστανέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 6/8). Hayes 1972, 333-7 εικ. 69:25, Φωκαϊκό, Form 3: Type B από Αθήνα Vogt 2000 εικ. 9:11. Α' τέταρτο βου αι. μ.Χ.

Σ14. Πινάκιο (Εικ. 10α). 2,8X3,5. Πηλός: καστανέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 6/8). Ενσφράγιση διακόσμηση από κλάδο φοίνικα. Κατά Hayes 1972, 231 εικ. 39:9ε Αφρικανικό ARS πιθανόν 62Α: παρόμοιο επίσης Hayes 1972, 78-83 τύπος ARS 53, περ. 350-430 μ.Χ.

Σ17. Ρηχό πινάκιο (Εικ. 10β). Υπολογ. διάμ. χείλ. περ. 33. Πηλός: καστανός - ερυθρός (2,5 YR 5/6), επίχρισμα καστανέρυθρο (2,5 YR 5/8). Hayes 1972, 164-6 εικ. 30 αφρικανικό ARS Form 104 B ή C Vogt 2000, 51-52 I/3. Περίπου 570-625 μ.Χ.

Σ18. Βαθύ πινάκιο (Εικ. 9α). Υπολογ. διάμ. χείλ. περ. 22. Πηλός: καστανέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 6/8). Hayes 1972, 323-372, εικ. 67:4 Φωκαϊκό, Form 3, Type F από Αθήνα. Περίπου 525-550 μ.Χ.

Σ20. Βαθύ πινάκιο (Εικ. 9β). Ύψ. 7,2 / Υπολογ. διάμ. χείλ. περ. 30-35. Πηλός: καστανέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 6/8), επίχρισμα (2,5 YR 5/4). Hayes 1972, 333-7 εικ. 68:16, Φωκαϊκό, Form 3 Type E από Αθήνα. Τέλη 5ου-αρχές 6ου αι. μ.Χ.

Σ27. Ρηχό πινάκιο (Εικ. 10δ). Υπολογ. διάμ. χείλ. περ. 18-20. Πηλός: ωχρο-καστανορόδινος (5 YR 6/6), επίχρισμα ερυθρό - καστανέρυθρο (10R 5/8 ή 2,5 YR 5/8). Hayes 1972, 155, εικ. 28:22, αφρικανικό ARS Form 99 C, από Αθήνα. Περ. 580-620 μ.Χ.

Αμφορείς

Λουτρό

Α1. Σπαθεία (Εικ. 12δ). Ύψ. 10,2 / έξ. διάμ. χείλ. 6,3 / εσ. διάμ. χείλ. 4,5 / ύψ. λαβ. 5,5. Πηλός: ανοιχτός ερυθρός (2,5YR6/8) και ωχροκάστανος ανοιχτός στην εξωτερική επιφάνεια (10YR7/4). Keay 1984 XXVI Riley 1979 LRA8a, 226, εικ. 92:362-4 Bass και Van Doornick 1982. Μέσα 6ου-μέσα 7ου αι. μ.Χ.

Α8. Αμφορέας (Εικ. 11α) Ύψ. 9,2 / σωζ. διάμ. 14,8. Riley 1979 188-189, τύπος Benghazi Mid Roman Amphora 5, 3ος-4ος αι. μ.Χ.

Α9. Αμφορέας σφαιρικός (Εικ. 12α). Ύψ. 19 / πλ. 17,2 / ύψ. λαβ. 12. Riley 1979, 217-9, σφαιρικός αμφορέας τύπου LRA2 Pieri 2005. 6ος αι. μ.Χ.

A12. Αμφορέας LRA6 (Εικ. 12β). Ύψ.11,5 / πλ.10,6 / ύψ.λαβ:8,9. Πηλός: Σκληρός με μικρά λευκά εγκλείσματα. Ωχροροδίνος (5YR 5/6). Riley 1979 εικ. 82: D357, τύπος LRA6, 224. 5ος-6ος αι. μ.Χ.

A13. «Σαμιακός» αμφορέας (Εικ. 11β). Ύψ.9 / διάμ.λαιμ.9. Samos Cistern Type, βλ. Arthur 1990. Από τη Θάσο, βλ. Abadie-Reynal και Sodini 1992, 344-345 από την Αθήνα, Robinson 1959, M273. 4ος-6ος αι.μ.Χ.

A18. Αμφορέας LRA6 (Εικ. 12γ). Σώζ.ύψ.8 / σωζ.πλ.13,5 / μήκ.λαβ.8 / πλ.λαβ.3. Riley 1979, παράλληλα όπως A12, Τύπος LRA6. 5ος-6ος αι. μ.Χ.

Μαγειρικά

Νεκροταφείο

33. Χυτρίδιο (Εικ. 16α). Ύψ.12,1 / διάμ.βάσ.5,3 / διάμ.χείλ.10,1 / πλ.λαβ. 2,1. Επίπεδη βάση και ταινιωτές λαβές. Πηλός με πάρα πολλή μίκα και ίχνη καύσης, χρώμα δυσδιάκριτο. Βλ. Hayes 1973, 467, πίν. 80: 238,239. Περίπου 6ος αι. μ.Χ.

39. Χυτρίδιο (Εικ. 16β). Ύψ.12,6 / ύψ.λαιμ.2,5 / διάμ.χείλ.10 / διάμ.βάσ.5. Μικρές λαβές. Δυο εγχαράξεις στο σώμα που σχηματίζουν «X». Πηλός ερυθρωπός γκριζός (5YR 5/2). Παράλληλα και χρονολόγηση βλ. αρ. 33.

Λουτρό

M1. Χύτρα (Εικ. 13β). Ύψ.5,9 / διάμ.χείλ. περ. 20 / πλ.λαβ.3,1. Πλατιά ταινιωτή λαβή, σχεδόν ευθύ χείλος. Πηλός: λευκές προσμίξεις, καστανέρυθρος (2,5YR 5/8). Από την κεντρική Ιταλία, βλ. Ricci 1998 εικ.3:8. Από το YassiAda, βλ. Bass and Van Doornick 1982, 178, P60. 6ος-7ος αι.μ.Χ.

M2. Χύτρα (Εικ. 13γ). Ύψ.12,6 / διάμ.15,3 / διάμ.χείλ.13. Σχετικά χονδρά τοιχώματα, δεν σώζονται οι λαβές. Πηλός: λίγες λευκές προσμίξεις, λίγη μίκα, καστανέρυθρος (2,5YR 5/8). Παράλληλα στο Yassi Ada: Bass and Van Doornick 1982, 177, εικ. 8-15 και 8-17:P47 - P48. Α' μισό 7ου αι. μ.Χ.

M4. Χύτρα (Εικ. 13στ'). Ύψ.7,2 / διάμ.χείλ. περ. 20-22 / πλ.λαβ.2,7. Πηλός: πολλές λευκές και λίγες καστανέρυθρες προσμίξεις, καστανέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 6/8) Για παράλληλα και χρονολόγηση, βλ. χύτρα M1.

M5. Χύτρα (Εικ. 13δ). Ύψ.6 / διάμ.χείλ. περ.13 / πλ.λαβ.2,5. Επάλληλες οριζόντιες εγχαράξεις. Πηλός: πολλές λευκές και λίγες ερυθρές προσμίξεις, καστανέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 6/8). Για παράλληλα και χρονολόγηση, βλ. χύτρα M1.

M6. Χύτρα (Εικ. 13ε). Ύψ.5 / εσωτ.διαμ.χείλ.28 / πλ.λαβ.4. Εγχάρκτη διακόσμηση με ζιγκ-ζαγκ. Πηλός: λευκές προσμίξεις, ωχρός – καστανέρυθρος (2,5YR 6-5/6). Παράλληλο στη διακόσμηση στη Λυκία, Taner Korkut 2007 εικ. 5, αρ. 27. 6ος-7ος αι. μ.Χ.

M7. Αιγαιακή χύτρα (Εικ. 13α). Ύψ.7,2 / διάμ.χείλ. περ. 24. Αιγαιακός τύπος. Πηλός: λευκές προσμίξεις, ανοιχτός ρόδινος (2,5 YR 7/6). Από Κνωσό, βλ. Hayes 1983, 123, εικ. 5:56-57. Θάσος: Abadie-Reynal και Sodini 1992, 40, CC34, και Δημητριάδα: Eiwanger 1981, IV πιν.56. 4ος-5ος αι. μ.Χ.

Οινοχόες, Πρόχοι, Λάγυνοι

Λουτρό

O2. Οινοχόη (Εικ. 14α, 14β). Σωζ.διάμ.χείλ.7. Σώζεται μόνο το τριφυλλόσχημο στόμιο. Παράλληλα από την Κρήτη, την Αθήνα και την Κόρινθο. Vogt (2000), 145: 1,3,4. 5ος-7ος αι. μ.Χ.

O4. Όστρακο οινοχόης (Εικ. 14γ). 5,5X3 εκ. Διακόσμηση τύπου «Gauged Ware». Ελεύθερα: Vogt 2000, 139: 9 Αθήνα, Robinson 1959. 6ος αι. μ.Χ.

Νεκροταφείο

26. Οινοχόη (Εικ. 20α). Ύψ.13,9 / διάμ.βάσ.5,5 / διάμ.σώμ. περ.9,5 / πλ.λαβ.1,9. Ταινιωτή λαβή και τριφυλλόσχημη προχόη. Διακόσμηση από οριζόντιες εγχαράξεις. Πηλός: Αρκετά υπόλευκα εγκλείσματα,

ανοιχτός ερυθρός (2,5 YR 6/6-5/6). Παράλληλο στην Κνωσό, Hayes 2001, Cistern Group B31, εικ. 7 από αποθήτη που χρονολογείται έως τα 620-640 μ.Χ.

27. Οινοχόη (Εικ. 17β). Ύψ.12,9 / διάμ.βάσ.5 / διάμ.σώμ. περ.8,8 / μέγ.διάμ.χείλ.4,1 / πλ.λαβ.1,5. Σφαιρικό σώμα, ψηλό στόμιο. Επάλληλες οριζόντιες ραβδώσεις και δύο αυλακώσεις στο λαιμό. Πηλός: Λεπτόκοκκος, λίγα λευκά εγκλείσματα. Πυρήνας: ερυθρός - καστανέρυθρος (2,5 YR 5/8). Επιφάνεια: ανοιχτός ωχρορόδιος (7,5 YR 7/4). Αθήνα: Robinson 1959, L44· Κόρινθος: Σκαρμούτσου 2010, ΑΕΚ 170 εικ. 11α, Σχ. 22· Καλλιθέα Θηβών: Αραβαντινός 1989, πίν. 64. 4ος αι. μ.Χ.

28. Οινοχόη (Εικ. 19δ). Ύψ.σώμ.20,2 / διάμ.σώμ.9,7 / διάμ.βάσ.6,9 / διάμ.χείλ. περ.4 / διάμ.λαιμ. περ. 3. Σφαιρικό σώμα και ευρεία δακτυλιόσχημη βάση. Σώζονται χωριστά ο στενός λαιμός και το υψηλό στόμιο. Οριζόντια εγχάραξη στη βάση του λαιμού. Πηλός: τραχύς, με αποφλοιώσεις, λευκές προσμίξεις. Καστανέρυθρος - μπεζ (5YR 6/6). Αθήνα: Robinson 1959, πίν. 33: M362. 6ος αι.μ.Χ.

29. Οινοχόη (Εικ. 17στ'). Μέγ.σώζ.ύψ.13 / διάμ.σώμ.12 / διάμ.βάσ.5,8. Κάθετες εγχαράξεις στο σώμα και ταινιωτή λαβή. Ραβδώσεις οριζόντιες διατρέχουν το σώμα. Πηλός: Πολλά λευκά εγκλείσματα. Ωχροκίτρινος - ρόδιος (7,5 YR 8/4) στο κατώτερο τμήμα, πορτοκαλί - καστανός άνω. Πυρήνας: ανοιχτός ερυθρός - πορτοκαλί (2,5 YR 6/8). Αθήνα, βλ. Robinson 1959, πίν. 33, M360· Τζαβέλλα 2010, 654, τάφος IV, εικ. 5β: A9435a. Επίσης Τσοφοπούλου - Χαλκιά 2003, εικ. 1:5. 6ος-αρχές 7ου αι. μ.Χ.

30. Πρόχους (Εικ. 17γ). Διάμ.σώμ.13,5 / διάμ.βάσ.8,7 / σώζ.ύψ.12 / διάμ.χείλ. περ.8 / πλ.λαβ.3,8. Ευρύ, σφαιρικό σώμα, ταινιωτή λαβή και ευρύ χείλος. Σώζονται χωριστά τμήματα του λαιμού και του χείλους. Πηλός: Μαλακός πηλός, λίγες λευκές προσμίξεις, ελάχιστη μίκα. Ερυθρωπός μπεζ (5YR 6/6). Αθήνα: Robinson 1959 πίν. 40, Π10563, M321· Μανώλη 2010 637, εικ. 42:4857· Άργος: Pierart και Halmann (1980), 466, A38, πιν.IV, ομάδα Α' στη Χίο: Balance et al 1989, 100-13, εικ. 32:182. Τέλη 5ου-πρώιμος 6ος αι. μ.Χ.

34. Οινοχόη (Εικ. 19α). Ύψ.12,8 / διάμ.βάσ.6 / διάμ.σώμ. περ.9,3 / διάμ.χείλ.5,2 / πλ.λαβ.2,4. Σώμα πεπιεσμένο σφαιρικό, πλατιά λαβή και κωνικό στόμιο. Διακόσμηση από τρεις κυματοειδείς εγχαράξεις. Πηλός: Ελάχιστα μικρά λευκά εγκλείσματα, λίγη μίκα. Ανοιχτός ωχρορόδιος (7,5 YR 7/4). Άργος: Οικονομού 2003 40-41, αρ. 62, εικ. 90· Αθήνα: Robinson 1959, 121-22, πίν. 35: N8· Κνωσός και Ελεύθερνα: Yangaki 2005, 153-4, εικ. 32c. 5ος-6ος αι. μ.Χ.

35. Οινοχόη (Εικ. 17ε). Ύψ.12,2 / διάμ.βάσ.5,1 / διάμ.σώμ. περ.10 / διάμ.χείλ.5,4. Αμφικωνικό σώμα, κωνικό στόμιο, δακτυλιόσχημη βάση. Επάλληλες οριζόντιες ραβδώσεις στο λαιμό. Πηλός: Πορώδης μαλακός, μίκα, λίγα λευκά εγκλείσματα. Ανοιχτός ερυθρός (2,5 YR 6/6). Δήλιον Βοιωτίας: Χαμηλάκη 2010, 600-601: ΜΣΧ 3498, 3502· Ελεύθερνα, Yangaki 2005, 153-4, εικ. 45d. 6ος αι. μ.Χ.

38. Οινοχόη (Εικ. 19β, 19γ). Ύψ.14,3 / διάμ.σώμ.9,6 / ύψ.λαβ.8,2 / πλ.λαβ.2,6. Πλατιά ταινιωτή λαβή και κωνικό στόμιο. Στην επίπεδη βάση διακρίνεται τμήμα εγχάραξης, ίσως επιγραφής. Πολλές ραβδώσεις. Πηλός: Πολλές προσμίξεις. Καστανέρυθρος σκούρος (2,5 YR 4/6-4/8). Άργος: Οικονομού 2003, 42, αρ. 60 εικ. 91· Κρήτη, Αθήνα και Κόρινθος: Vogt 2000, 145: 1,3,4. Τέλη 6ου αι. μ.Χ.

42. Οινοχόη (Εικ. 17δ). Σώζ.ύψ.10,1 / διάμ.βάσ.5 / διάμ.σώμ. περ.11. Σφαιρικό σώμα και γένεση μικρής λαβής. Οριζόντιες κυματοειδείς εγχαράξεις σε δύο ζώνες. Πηλός: Σκληρός, από κεραμιδί (5YR 5/8) ως μπεζ-ρόδιος (5YR 7/6). Αθήνα: Robinson 1959, πίν. 30: M292· Σταμάτα Αττικής: Τσοφοπούλου - Χαλκιά 2003, εικ. 1:4. Πρώιμος 5ος-αρχές 7ου αι. μ.Χ.

45. Οινοχόη (Εικ. 17α). Σώζ.ύψ.9,5 / διάμ.βάσ.5,5 / διάμ.σώμ. περ.11,5. Δακτυλιόσχημη βάση. Οριζόντιες ραβδώσεις και εγχαράξεις. Πηλός: Αποφλοιώσεις, λεπτόκοκκος με άφθονη ασημόχρωμη μίκα. Ερυθρωπός μπεζ (5YR 6/6). Αθήνα: Robinson 1959, πίν. 30, M291. Πρώιμος 5ος αι.μ.Χ.

Κούπες, κύπελλα

Νεκροταφείο

36. Μόνωτο κύπελλο (Εικ. 16δ). Ύψ.10,6 / διάμ.βάσ.4,6 / διάμ.χείλ.7,6 / πλ.λαβ.1,5.

Επίπεδη βάση και οριζόντιες ραβδώσεις. Στο λαιμό εγχάραξη. Πηλός: Λίγες λευκές προσμίξεις. Καστανό-νέρυθρος ανοιχτός (2,5 YR 7/8) με ίχνη από κόκκινο βερνίκι (2,5 YR 4/8). Αγορά Αθηνών: Robinson 1959, M80. Ύστερος 2ος αι. μ.Χ.

40. Κούπα ή κύπελλο (Εικ. 16γ). Ύψ.10,1 / διάμ. περ.13 / διάμ.βάσ.5,2. Έξω νεύον χείλος και δακτυλιόσχημη βάση. Πηλός: μαλακός και λείος, λίγα μικρά λευκά εγκλείσματα. Καστανός – πορτοκαλί ανοιχτός (7,5 YR 6/4). Hayes 1972 180-181 πίν. III:d, ARS Form 136.2, μόνο ως προς το σχήμα: Riley 1979, ER Plain Wares 801-804. 1ος-2ος αι. μ.Χ.

Μυροδοχείο

Νεκροταφείο

37. Ατρακτόσχημο μυροδοχείο (Εικ. 20β). Ύψ.20 / διάμ.βάσ.3 / διάμ.χείλ.2,7 / διάμ.σώμ.8,4. Ραβδώσεις στο σώμα. Πηλός: Λίγη μίκα και ανοίγματα από εγκλείσματα. Καστανορόδινος ανοιχτός (5 YR 6/4). Lochner et al. 2005, 650-1. 6ος αι.μ.Χ.

Διάφορα

Λουτρό

K1. Στήριγμα αγγείου (Εικ. 15α). Ύψ.7,5. Τμήμα αμφίκιουλου στηρίγματος αμφορέα. Vogt 2000, 199:3.

K7. Κυψέλη (Εικ. 15β). 6,2X3,7. Όστρακο κυψέλης, εγχάραξεις στην εσωτερική πλευρά.

Βιβλιογραφία

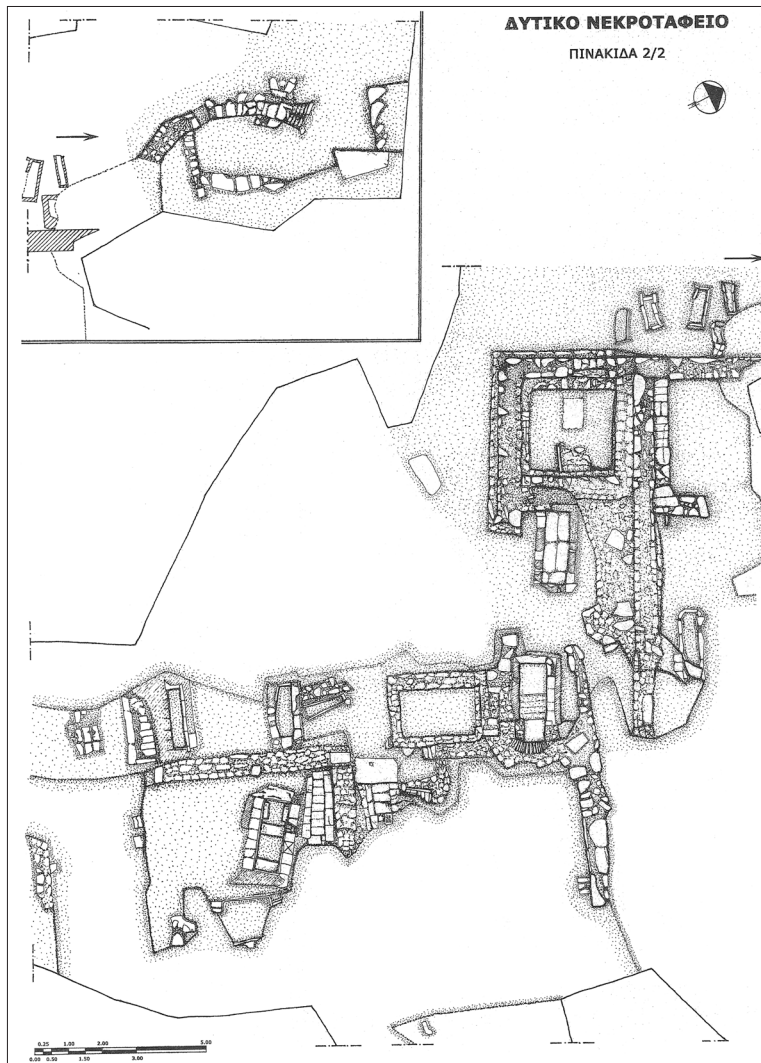
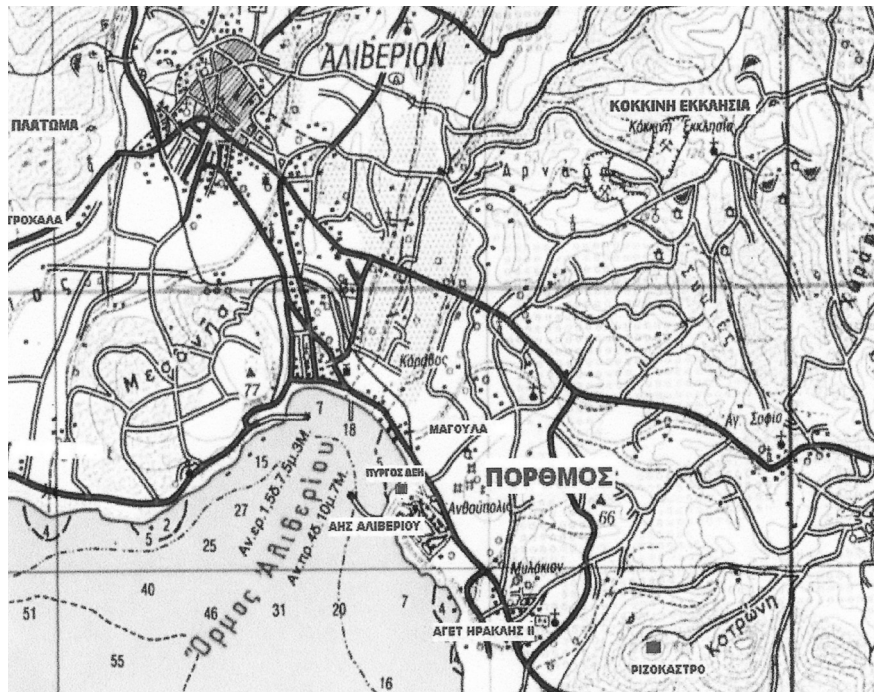
- Ανδρειωμένου, Α. (1979) 'Αρχαιότητες και μνημεία Ευβοίας. Ανασκαφικά Έρευναι' *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 29(Β' 2 Χρονικά), 463-484.
- Αραβαντινός, Β. (1989) 'Χρονικά'. *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 38(Β' 1 Χρονικά), 134.
- Γαληνός, Α. (1940) *Δημοσθένους Φιλιππικοί Γ' - Δ' . Αρχαίον κείμενον, αναλύσεις, μετάφρασις, σημειώσεις*. Αθήνα: Πάπυρος.
- Γερούση, Ε. (2010) 'Λυχνάρια από το νεκροταφείο της Ύστερης Αρχαιότητας και των Πρωτοβυζαντινών χρόνων στην Περίσσα Θήρας'. Στο *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.)*, επιμέλεια Μ. Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή και Ν. Κουσουλάκου, 217-231. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Γκίνη-Τσοφοπούλου, Ε. και Ε. Χαλκιά (2003) 'Ταφική παλαιοχριστιανική κεραμική από την Αττική: Οι περιπτώσεις της Σταμάτας και της Αναβύσσου'. Στο *7ο Διεθνές συνέδριο Μεσαιωνικής Κεραμικής της Μεσογείου*, επιμέλεια Μ. Χαράλαμπος, 755-758. Αθήνα: Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.
- Μανώλη, Ε. (2010) 'Κεραμική από το Φρέαρ 20 της υστερορωμαϊκής/ παλαιοχριστιανικής "Οικίας Α'" στο οικόπεδο Μακρυγιάννη στην Αθήνα'. Στο *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3-7ος αιώνας μ.Χ.)*, επιμέλεια Μ. Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή και Ν. Κουσουλάκου, 633-648. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Παπανικόλα-Μπακιρτζή, Δ. και Ν. Κουσουλάκου, επιμ. (2010) *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.)*, *Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Θεσσαλονίκη 12-16 Νοεμβρίου 2006*, 386-401. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Ντάφη, Ε. και Σ. Σκαρτσή (2015) 'Βυζαντινή κεραμική από τις ανασκαφές στις εγκαταστάσεις του ατμοηλεκτρικού σταθμού (ΑΗΣ) της ΔΕΗ Αλιβερίου στην Εύβοια'. Στον Τόμ. II *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 4, 2012, Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης, Βόλος 15.3 - 18.3.2012*, 709-718. Θεσσαλία: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Παπαβασιλείου, Γ. (1910) *Περί των εν Ευβοία αρχαίων τάφων*. Αθήνα: Π. Δ. Σακελλαρίου.
- Πετρίδης, Π. (2010) 'Ρωμαϊκά και πρωτοβυζαντινά εργαστήρια κεραμικής στον ελλαδικό χώρο'. Στο *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.)*, επιμέλεια Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή και Ν. Κουσουλάκου, 81-96. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Σκαρμούτσου, Κ. (2010) 'Κεραμική από παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο περιοχής Κρανείου - Αρχαίας Κορίνθου'. Στο *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.)*, επιμέλεια Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή και Ν. Κουσουλάκου, 712-742. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Σκούρας, Θ. (2003) *Ακροπόλεις - Κάστρα - Πύργοι της Εύβοιας και αποδελτίωση 82 μεσαιωνικών χαρτών*. Χαλκίδα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευβοίας.
- Τζαβέλλα, Έ. (2010) 'Κεραμική από αθηναϊκούς τάφους του τέλους της Αρχαιότητας και οι μαρτυρίες της για τον 7ο αι. στην Αττική'. Στο *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.)*, επιμέλεια Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή και Ν. Κουσουλάκου, 649-670. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Τριανταφυλλόπουλος, Δ. (1992) 'Αρχαιολογικά Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Εύβοιας (Ιστορικό πλαίσιο - Μνημεία - Προβλήματα και αιτήματα)'. *Αρχαιολογία και Τέχνες* 42, 63-75.
- Χαμηλάκη, Κ. (2010) 'Ταφικά σύνολα υστερορωμαϊκών χρόνων από νεκροταφείο στο Δήλιον Βοιωτίας. Πρώτες παρατηρήσεις'. Στο *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.)*, επιμέλεια Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή Δήμητρα και Ν. Κουσουλάκου, 580-609. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών.
- Χατζηδημητρίου, Α. (2000). *Αλιβέρι- Συμβολή στην αρχαιολογική έρευνα της περιοχής*. Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.

- Abadie-Reynal, C. and J. P. Sodini (1992) 'La céramique paléochrétienne de Thasos (Aliki, Delkos, fouilles anciennes)'. Vol. XIII of *Études Thasiennes*. Athens: École Française d'Athènes. Paris: Boccard.
- Arthur, P. (1990) 'Anfore dall' alto Adriatico e il problema del Samos Cistern Type'. *Aquileia Nostra* 61, 281-296.
- Ballance, M., S. Hood and S. Corbett (1989) *Byzantine Emporio: Excavations at Chios 1952-55*. London: British School at Athens; Thames & Hudson.
- Bass, G. F. and F. H. van Doornick, Jr. (1982) 'A Seventh Century Byzantine Shipwreck'. Vol. 1 of *Yassi Ada*. Texas: A & M University Press.
- Bournias, L. (2014) 'Roman and Early Byzantine lamps from the island of Naxos in the Cyclades'. In Vol. 4 of *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: a market without frontiers*, edited by N. Poulou Papadimitriou, E. Nodarou and V. Kilikoglou, 787-798. Oxford: Archaeopress.
- Broneer, O. (1930) 'Terracotta Lamps'. Vol. IV(II) of *Corinth*. Massachusetts: American School of Classical Studies at Athens.
- Eiwanger, J. (1981) 'Keramik und Kleinfunde aus der Damokratia-Basilika in Demetrias'. Vol. IV of *Demetrias*. Bonn: Habelt.
- Hayes, J. W. (1972) *Late Roman Pottery*. London: British School at Rome.
- Hayes, J. W. (1973) 'Roman Pottery from the south Stoa at Corinth'. *Hesperia* 42, 416-470.
- Hayes, J. W. (1980) *A Supplement to Late Roman Pottery*. London: British School at Rome.
- Hayes, J. W. (1983) 'The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery'. *Annual of the British School at Athens* 78, 97-179.
- Hayes, J. W. (2001) 'Early Christian pottery from Knossos: the 1978-1981 finds from the Knossos Medical Faculty site'. *Annual of the British School at Athens* 96, 431-454.
- Karivieri, A. (1996) *The Athenian Lamp Industry in Late Antiquity*. Helsinki: Finnish Institute at Athens.
- Keay, S. J. (1984) *Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A typology and economic study: the Catalan evidence*. Oxford: Archaeopress.
- Koder, J. (1973) *Negroponte: Untersuchungen zur Topographie und Siedlungsgeschichte der Insel Euboia während der Zeit der Venezianerherrschaft*. Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Koder, J. and F. Hild (1976) 'Hellas und Thessalia'. Vol. 1 of *Tabula Imperii Byzantini*. Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Lochner, S., R. Sauer and R. Linke (2005) 'Late Roman Unguentaria? A contribution to early Byzantine wares from the view of Ephesus'. In Vol. 1 of *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean. Archaeology and Archaeometry*, edited by G. Esparraguera, J. Buxeda i Garrigós and M. A. Cau Ontiveros, 647-654. Oxford: Archaeopress.
- Malamut, E. (1988) 'Les îles de l'Empire byzantin, VIIIe-XIIe siècles'. Vol. 8 of *Byzantina Sorbonensia*. Paris: Université de Paris I-Panthéon-Sorbonne.
- Oikonomou-Laniado, A. (2003) *Argos Paléochrétienne. Contribution à l'étude du Péloponnèse Byzantine*. Oxford: Archaeopress.
- Perlzweig, J. (1961) 'Lamps of the Roman Period'. Vol. VII of *The Athenian Agora*. Princeton, N. J.: American School of Classical Studies at Athens.
- Petridis, P. (2007) 'Relations between Pottery Workshops in the Greek Mainland during the Byzantine Period'. In Vol. 7 of *Byzas [Çanak, Late Antique and Medieval Pottery in Mediterranean Archaeological Contexts]*, edited by A. B. Böhlendorf-Aslan, A. O. Uysal and J. Witte-Orr, 43-54. Istanbul: Yayinlari.
- Piérart, M. and J. P. Halmann (1980) 'Céramique romaine et medievale (fouilles de l' agora)'. *Bulletin de Correspondance Hellénique Supplement* 6.
- Pieri, D. (2005) *Le commerce du vinoriental à l'époque byzantine (Ve-VIIe siècles): le témoignage des amphores en Gaule*. Beirut: Institut Francais du Proche-Orient.
- Ricci, M. (1998) 'La ceramica comune dal contesto di VII della Crypta Balbi'. Vol. I of *Ceramica in Italia: VI-VII secolo*, edited by L. Sagui, 351-382. Firenze: All' insegna del giglio.
- Riley, J. A. (1979) 'The coarse pottery from Benghazi'. In Vol. 5(II) of *Supplements to Libya Antiqua [Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice)]*, edited by J. A. Lloyd, 91-497. Tripoli: Department of Antiquities.

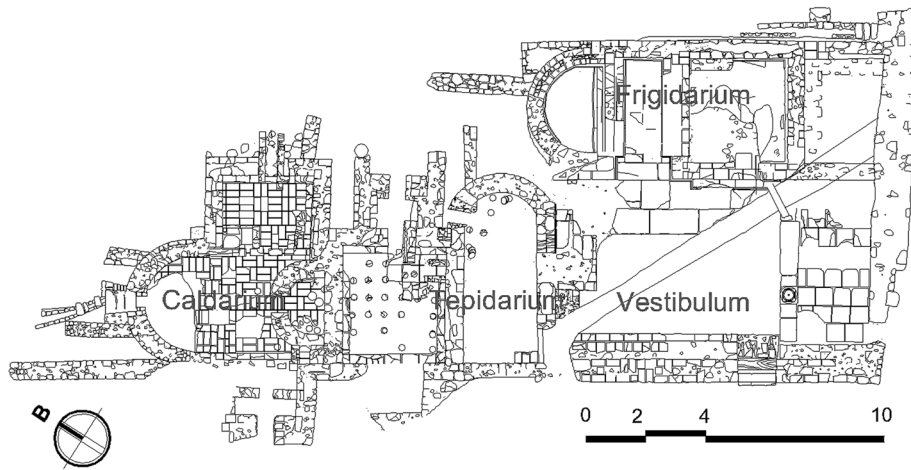
- Robinson, Henry S. (1959) 'Pottery of the Roman Period: Chronology'. In Vol. 5 of *The Athenian Agora*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- Taner, K. (2007) 'Spätantike und frühbyzantinische Keramik aus Patara'. In Vol. 7 of *Byzas [Çanak, Late Antique and Medieval Pottery in Mediterranean Archaeological Contexts]*, edited by A. B. Böhlendorf-Aslan, A. O. Uysal and J. Witte-Orr, 147-168. Istanbul: Yayinlari.
- Vogt, C. (2000) 'The Early Byzantine Pottery'. In Vol. I(II) of *Πρωτοβυζαντινή Ελεύθερνα*, edited by Th. Petros, 37- 201. Rethymnon: The University of Crete.
- Yangaki, A. (2005) *Lacéramique des IVe-VIIe siècles ap. J.-C. d'Eleutherna*. Athens: Publications of the University of Crete.

Εικόνες

Εικόνα 1:
Χάρτης της περιοχής
του Αλιβερίου (Φαράντος,
Χαράλαμπος, (2010)
Πράξεις του Δημοτικού
Συμβουλίου του Δήμου
Δυστίων Ευβοίας 1856-1859
Αθήνα).

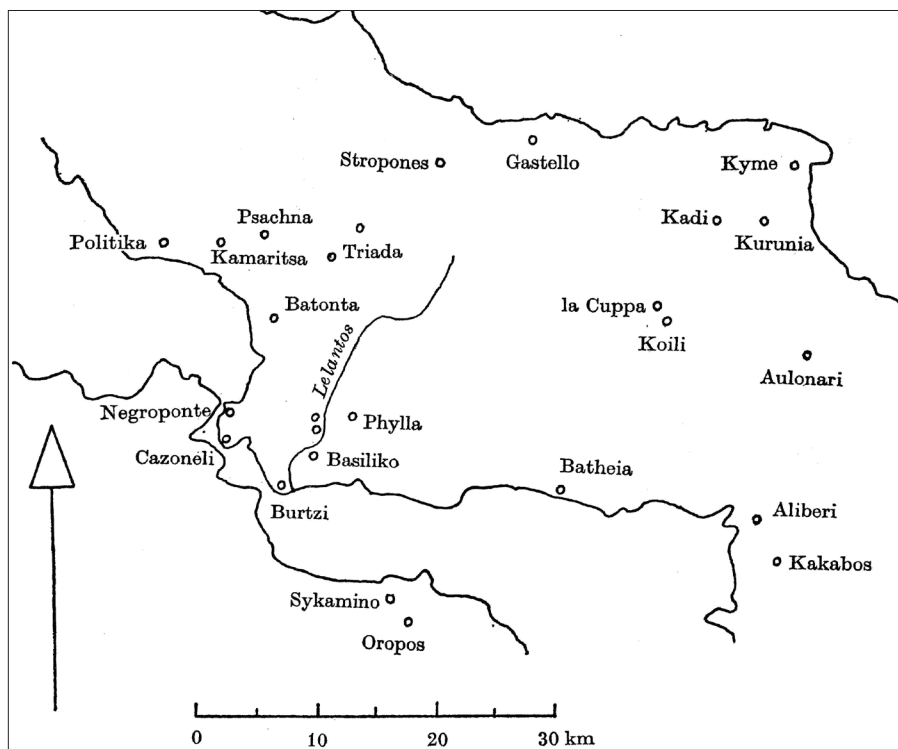
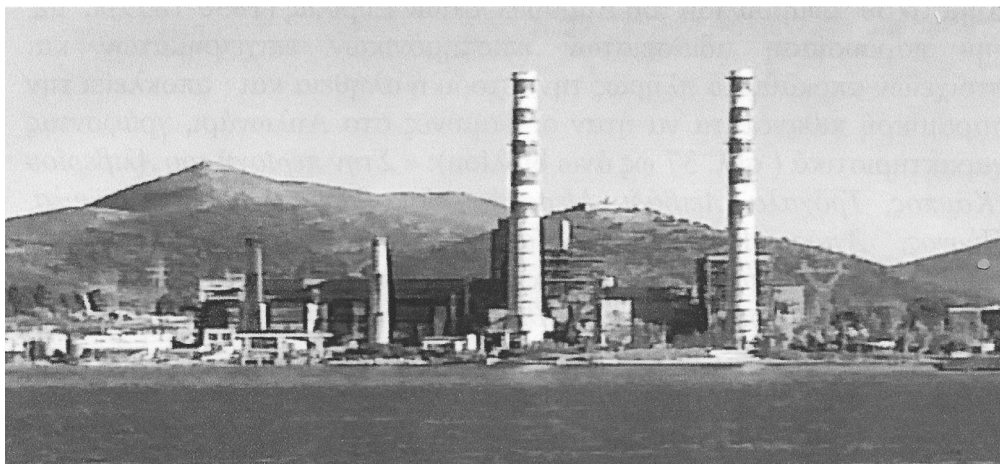

Εικόνα 2:
Τμήμα του νεκροταφείου στην
περιοχή του κυκλικού ελληνιστικού
λουτρού στις εγκαταστάσεις
του ΑΗΣ Αλιβερίου (Εφορεία
Αρχαιοτήτων Εύβοιας).

Εικόνα 3:
Το παλαιοχριστιανικό λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ στο Αλιβέρι. Κάτοψη των χώρων (Εφορεία Αρχαιοτήτων Εύβοιας).

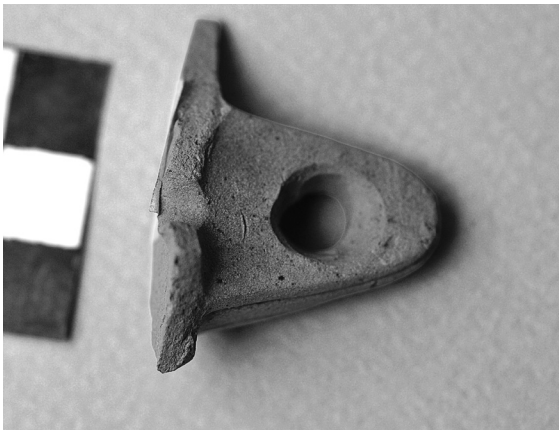
Εικόνα 4:
ΑΗΣ Αλιβερίου 1952. Φωτογραφία από τη θάλασσα του Καράβου, με τον ενετικό πύργο να διακρίνεται ανάμεσα σε δύο υψικαμίνους· στο βάθος το Ριζόκαστρο. (Έκδοση για τον Στρατηγικό Σχεδιασμό Δήμου Κύμης-Αλιβερίου 2012-2014).

Εικόνα 5:
Χάρτης της κεντρικής Εύβοιας κατά την Ενετική περίοδο με σήμανση οχυρώσεων (Koder 1973, 96: εικ. 6).

Εικόνα 6:
Το παλαιοχριστιανικό
λουτρό στις εγκαταστάσεις
της ΔΕΗ στο Αλιβέρι
(σε πρώτο πλάνο το
αποδυτήριο και
το frigidarium)
(Φωτογραφία λουτρού:
Ελίνα Αγγέλη,
αρχιτέκτων-μηχανικός).

α

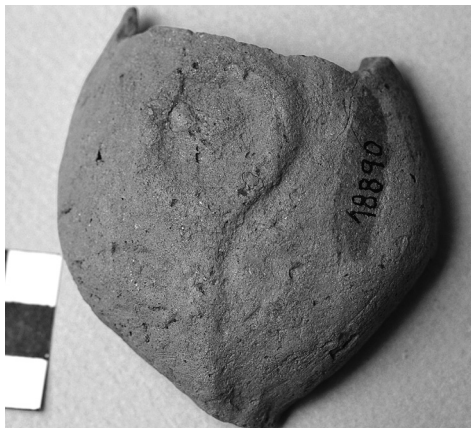
β

γ

δ

ε

στ

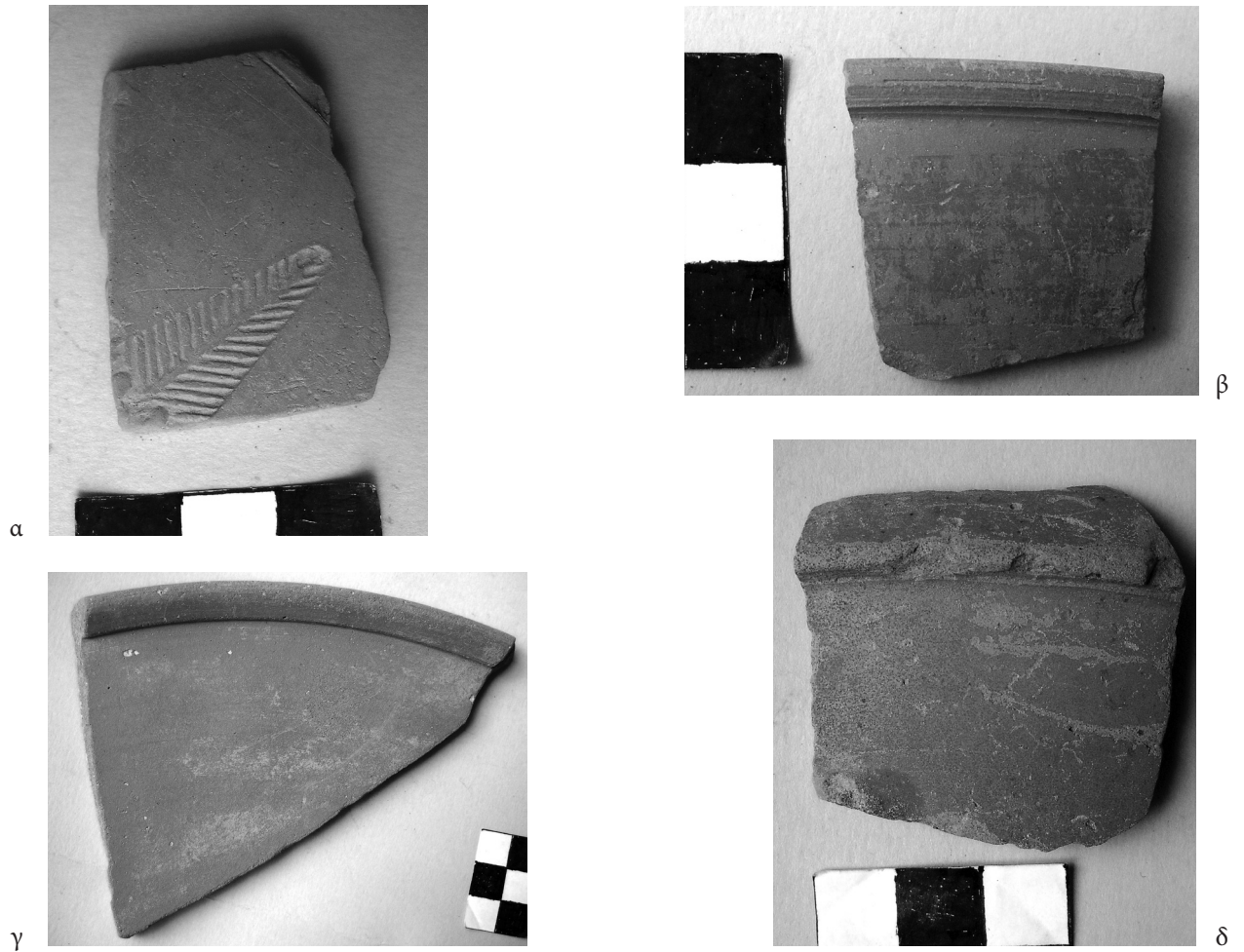
Εικόνα 7: Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ. 7α-7στ' Λυχνάρια διαφόρων τύπων.

Εικόνα 8:
Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ. 8α-8γ:
βορειοαφρικανικά λυχνάρια.

Εικόνα 9: Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ. 9α-9δ: Φωκαϊκά πινάκια.

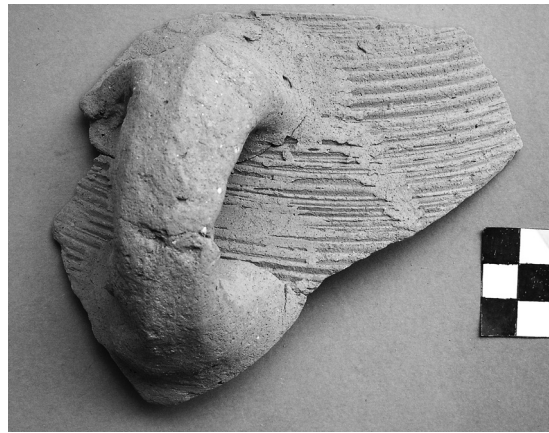
Εικόνα 10: Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ. 10α-10δ: βορειοαφρικανικά όστρακα.

Εικόνα 11:
Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ. 11α-11γ:
υστερορωμαϊκοί αμφορείς.

α

β

γ

Εικόνα 12:

Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ. 12α: Σφαιρικός Αιγαιακός αμφορέας, 12β -12γ: Παλεστινιακός αμφορέας τύπου LRA6 12δ: αμφορέας τύπου σπαθείας.

α

β

Εικόνα 13:
Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ.
13α-13β: μαγειρικά σκεύη.

γ

δ

ε

Εικόνα 13:
Αλιβέρι,
λουτρό στις
εγκαταστάσεις
της ΔΕΗ.
13γ-13ζ:
μαγειρικά σκεύη.

ζ

α

γ

β

Εικόνα 14:
Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ.
14α-14γ: οινοχόες.

α

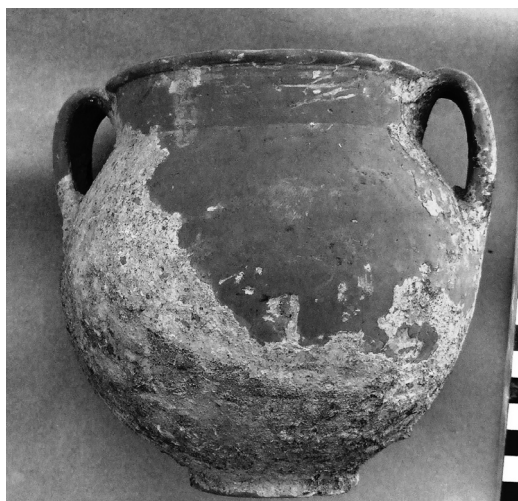

β

Εικόνα 15:
Αλιβέρι, λουτρό στις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ.
15α: στήριγμα αγγείου
και 15β: όστρακο
κυψέλης.

α

β

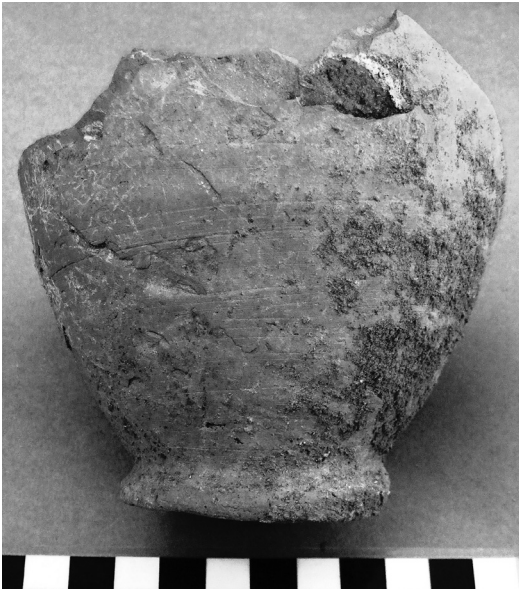

γ

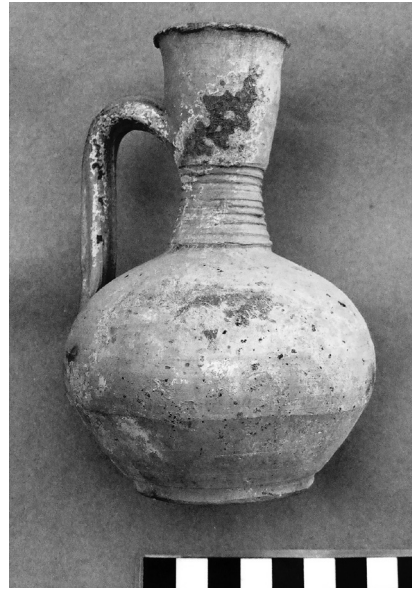

δ

Εικόνα 16: Αλιβέρι, εγκαταστάσεις της ΔΕΗ, υστερορρωμαϊκό και παλιοχριστιανικό νεκροταφείο.
16α-16β: Μαγειρικά σκεύη. 16γ-16δ: κύπελλα της Υστερορρωμαϊκής περιόδου.

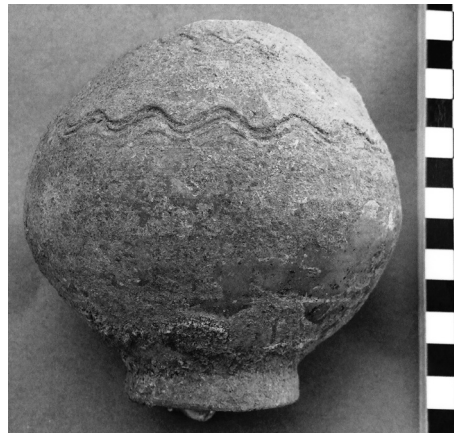
α

β

γ

δ

ε

στ

Εικόνα 17: Αλιβέρι, εγκαταστάσεις της ΔΕΗ, υστερορρωμαϊκό και παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο.
17α-17στ': οινοχόες και πρόχοι του 4ου-6ου αι.

α

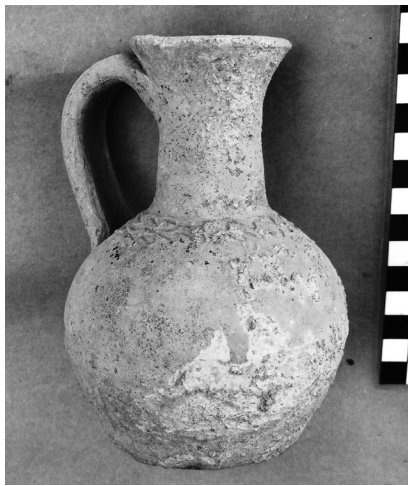

β

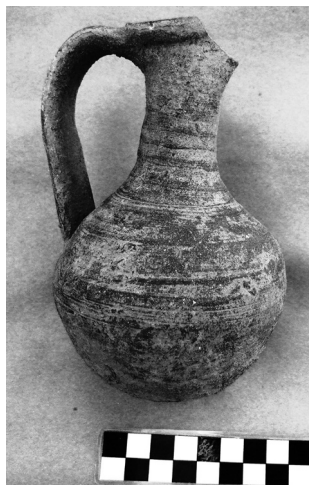

γ

Εικόνα 18:
Αλιβέρι, εγκαταστάσεις της ΔΕΗ,
υστερορωμαϊκό και παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο.
18α-18γ: Λύχνος.

α

β

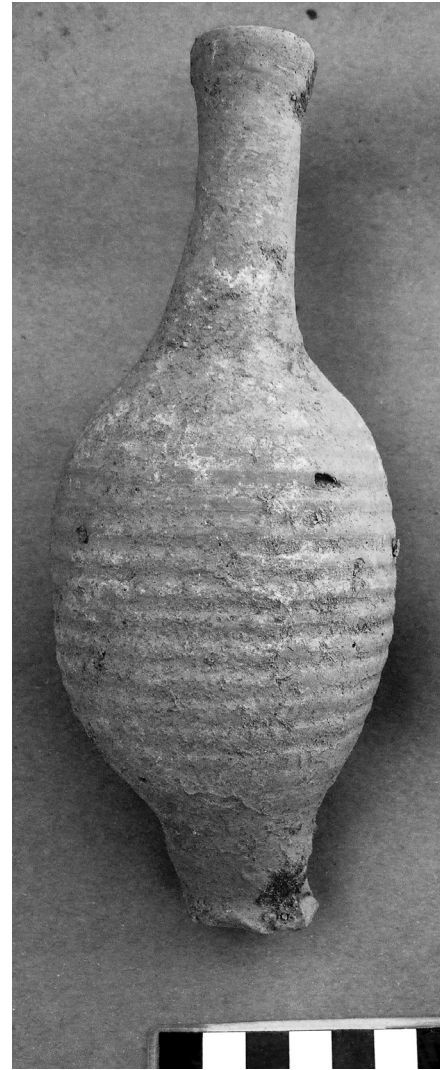
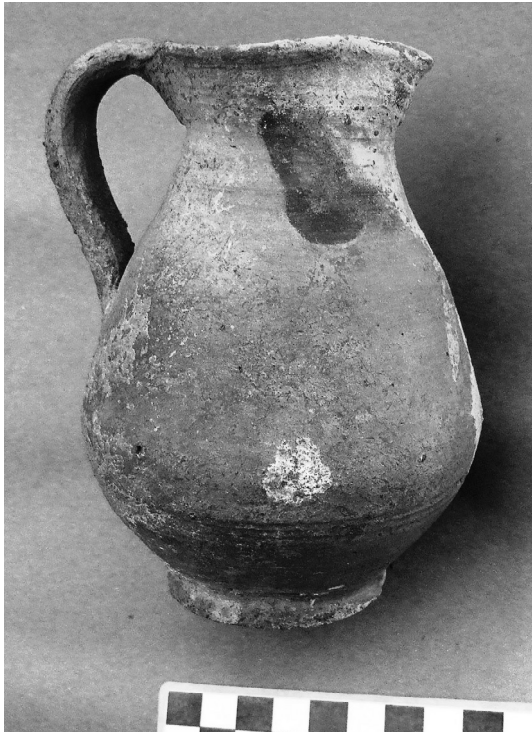
Εικόνα. 19:
Αλιβέρι, εγκαταστάσεις
της ΔΕΗ, υστερορωμαϊκό και
παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο.
19α-19δ: οινοχόες του 5ου-7ου αι.

γ

δ

Εικόνα. 20:
Αλιβέρι, εγκαταστάσεις της ΔΕΗ,
υστερορωμαϊκό και παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο.
20α: οινόχρη 6ου-7ου αι. 20β: μυροδοχείο 6ου αι.